

SABIR ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Mebrure DOĞAN (*) - Çiğdem GÜLMEZ (**)

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Sarah A. Schnitker tarafından geliştirilen Sabır Ölçeğinin Türkçeye uyarlamasını gerçekleştirmektir. 274 üniversite öğrencisi üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışması gerçekleştirilen 11 maddeli ölçeğin orijinalinde olduğu gibi 3 faktörlü bir yapı sergilediği, faktör yapılarının geçerli olduğu, geneline ilişkin iç tutarlılık katsayısının 0,78 olduğu saptanmıştır. Uyarlanan ölçeğin sabır konusunda yapılacak Türkçe akademik çalışmalarda kullanılabilir olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sabır Ölçeği, Geçerlik, Güvenirlik

ABSTRACT

Adaptation of The Patience Scale into Turkish: The Study of Validity and Reliability

The aim of this study is to adapt the Patience Scale to Turkish. That validity and reliability studies were carried out on 274 undergraduate students, was made up 11 items. That scale was yielded three factors as original form and its structures of the factors were valid. It is found that adapted scales' internal reliability coefficient was 0.78. This adapted scale is suitable for Turkish academic studies related with patience.

Keywords: Patience Scale, Validity, Reliability

* Dr., Din Psikolojisi, Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi (Erzincan) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, e-posta: mebruredogan@gmail.com.

** Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Öğretim Üyesi, e-posta: gulmezcigdem@gmail.com.

Giriş

Türk dilinde kelime karşılığı acı, yoksulluk, haksızlık gibi üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi ve dayanç olan sabır, ayrıca olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme olarak tanımlanmaktadır.¹ Sabır kelimesinin Türkçeye Arapçadan geçmiş olup, “*sabera*” kökünden gelmektedir. “Sabır” Arapçada gerekli durumlarda nefsi hapsedmek, kendini tutmak, iradesine hâkim olmak demektir. Ayrıca “*intizar etme, bekleme ve gözleme*” eylemleri “*sabr*” sözcüğüyle ifade edilmektedir.² İngilizcede sabır kavramı için “*patience*” kelimesi kullanılmaktadır. Kelimenin sözlükteki karşılığı, dayanma gücü, hoşa gitmeyen veya çaba gerektiren bazı şeylere dayanma kapasitesidir. Sadece acı çekme veya bir tahrik karşısında değil aynı zamanda haksız yere veya haddinden fazla gecikmiş görünen bir sonucu beklerken veya önemli ihtiyaçları karşılayan bir işi yerine getirirken sükuneti muhafaza etmek ve soğukkanlı olmak “*patience*” kelimesi ile anlatılmaktadır.³ Başka bir sözlükte ise “*patience*” tahammül, sebat, dayanma, dişini sıkma anlamlarına gelmektedir.⁴

Sabır, her türlü zorluk, tehdit ve kayıp karşısında gönüllü bir şekilde dayanma, direnme, göğüs germe ve sonucu bekleme eğilimi olmakla birlikte duygusal, bilişsel, davranışsal boyutlarıyla yaşanan çözümleyici psikolojik bir süreç olarak tanımlanabilir. Bireyin hayatı anlamlandırmasından başlayarak ömrünün sonuna kadar sürecek yaşamsal mücadelesinde ona güç veren, denge ve uyum arayışında destek sağlayan sabır, onu başarıya götüren ve ardından mutluluk hedefine ulaşmasına aracılık eden psikolojik bir olgudur.

Sabır çaba ile elde edilir ve bu çaba otomatik değildir. Daha çok bireyin iç benliğinin kontrolünü ve büyük bir yoğunlaşmayı içermektedir.⁵ Sabır kavramı psikolojik perspektiften değerlendirildiğinde, duygu unsuru kuvvetli ancak bilişsel unsuru ağır basan bir tutum olduğu söylenebilir. Tutumlar belirli bir takım kişi, nesne ve olaylara karşı sürekli olarak benzer biçimde davran-

1 Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, (Yeni Baskı), Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988, C II, s. 1236.

2 İbn Manzur Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanü'l Arab*, Daru'l Maarif, Kahire, tsz, s.2391; El-İsfahanî Ragıb, *Müfredat Elfazil Kur'an-Kur'an Kavramları Sözlüğü*, (3. Baskı), (Çev.: Yusuf Türker), Pınar Yayınları, İstanbul Mayıs 2012, s. 839-841.

3 Merriam- Webster's Dictionary of Synonyms, Merriam- Webster, Incorporated Springfield Massachusetts, USA 1984, s.598.

4 Redhouse, *İngilizce-Türkçe Sözlük*, (20. baskı), Redhouse Yayınevi, İstanbul 1993, s.706.

5 Turfe, Tallal Alie, *Patience in İslam: Sabr*, (1st used), Tahrike Tarsile Qur'an Inc., Elmhurst, New York 1996, s. 30.

mamıza neden olan, kendileri gözlemlenemeyen fakat gözlemlenebilen bazı davranışlara yol açtığı varsayılan öğrenilmiş bazı eğilimlerdir.⁶ Bu eğilimler bireyin belli bir insana, gruba, nesneye, olaya yönelik olumlu veya olumsuz bir şekilde düşünmesine, hissetmesine veya davranmasına yol açmakta ve oldukça istikrarlı, yargısal bir nitelik taşımaktadır.⁷ Sabır duygusu, sabır tutumunun duygusal ögesini oluşturmaktadır. Sabrın tek bir değer alanı ile sınırlı olmayan ahlakî, dinî, insanî bir değer olması ve erdemler sınıfına dâhil edilmesi, dinler tarafından desteklenmesi, ahlaken doğru bulunması, yararlarının kabul edilmesi, toplumsal bir desteğe sahip olması, hatta atasözlerine konu olması nedeniyle kültürel bir alt yapısının olması v.b. faktörler onun bilişsel temelini oluşturabilmektedir. Aynı zamanda sabır bir davranış olarak gözlemlenebilen, güçlü tutum olarak da hayata karşı sabırlı olma konusunda kararlı olan birey tarafından seçilmiş bir davranış biçimidir. Buna göre sabırlı birey her türlü zorluk karşısında direnme, dayanma, mücadele etme azmine sahip, sebatkâr biri iken sabır özelliğine sahip olmayan birey muhtemelen tamamen sabırdan yoksun olan değil, sabır tutumu zayıf olandır.

Sabır en temel anlamda bireyin, koşullar ve zaman dilimlerinin geniş yelpazesinde ortaya çıkan hayal kırıklığı, sıkıntı veya acı çekme durumları karşısında sakince bekleme eğilimi olarak da tanımlanmaktadır.⁸ Sabrı davranışın iki kutbu arasında ortalama olarak kavramlaştırmanın daha doğru olabileceğini belirten Schnitker onu, Aristoteles'in "erdemli bir eylem daima eksiklik ve fazlalık içinde yansıtılan bozukluğun iki ucu arasında ara bir durumdur" tanımlamasına dayandırarak "tembelliğin noksanlığı ve ataklığın aşırılığı arasında ortalama bir durum" olarak tarif etmektedir.⁹ Ayrıca sabır, diğer erdemlerin üzerinde geliştiği temel değerdir.¹⁰ Bu yönüyle metanet, azim, sebat gibi erdemler bizzat sabır manasını içinde barındırırken, umut, hoşgörü, şükür, alçakgönüllülük gibi erdemler sabırla güçlü bir ilişki içerisindedir.

Sabır bir kişilik özelliği niteliği taşıdığından bireyin olayları anlamlandırması ve değerlendirmesi aşamasından başlayıp, çözümlene aşamasına kadar problem çözme veya başa çıkmanın her evresinde etkili olabilen, gerekli dav-

6 Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *İnsan ve İnsanlar*, (9. Baskı), Evrim Matbaası, İstanbul 1996, s. 86; Enç, Mithat, *Ruh Bilim Terimleri Sözlüğü*, Karatepe Yayınları, Ankara 1990, s.148.

7 Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, (4. Baskı), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2009, s. 747.

8 Schnitker, Sarah A., "An Examination of Patience and Well-Being", *The Journal of Positive Psychology*, Vol.7, No.4, July 2012, s. 263.

9 Schnitker, "An Examination of Patience and Well-Being", s. 264; MacIntyre, Alasdair, *Ethik'in Kısa Tarihi- Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2001, s. 75, 76.

ranışa zemin hazırlayan bir eğilim olarak değerlendirilebilir. Sabır, bireyin “sabırlı” olarak nitelendirilmesinde olduğu gibi bir eğilim veya özellik olmasının yanı sıra “sabırla bekleme” de olduğu gibi durumsal bir eylemi ifade etmektedir. Gerçek sabır göstergesi hem duygusal hem de davranışsal öğelerin her ikisini içermektedir.¹¹ “*Durumluk sabır*”, birey sabır tutumunu kazanmamış olsa da şartlar gerektirdiğinde zorunluluktan yaşanabilmektedir. Ancak Aristoteles’e göre birey adil şeyleri yapa yapa adil, ölçülü davranıya davranıya ölçülü, yiğitçe davranıya davranıya yiğit olmaktadır.¹² Dolayısıyla sabır davranışı tekrarlı tekrarlı “*sürekli sabır*” tutumu geliştirilebilir. “*Durumluk sabır*”, sabırın öğrenilmesi ve tutum haline gelmesi sürecinin başlangıç aşaması kabul edilebilir. Sabır bir eğilim ve tutum olduğunda, “*sürekli sabır*” dan söz edilebilir.

Sabırsızlıkla ilgili kişilik psikolojisi alanında yapılan ve sabırın anlaşılması konusunda bilgi veren çalışma bulgularına rağmen¹³, sabırsızlık ve sabırın tam olarak karşıtlığı yansıtmadığına dikkat çekmek gerekmektedir. Sabırın temelindeki psikolojik süreçler ile sabırsızlığın temelindeki psikolojik süreçler paralel olmadığından sabır, iyimserlik ve kötümserlikte olduğu gibi sabırsızlığın tam karşıtı değildir. Sabır ve sabırsızlığın birbiriyle ilişkili olduğu muhakkaktır fakat her zaman zıtlıkların uyuşması zorunlu olmamaktadır. Zira pozitif duygular her zaman doğrudan negatif duyguların aynası yani yansıması değildir.¹⁴

Sabır haz geciktirme yeteneği (ability to delay gratification) ile aynı şey değildir. Gelecekteki bazı teşvikleri kazanabilmek için mevcut ödülün vazgeçebilme yeteneği anlamına gelen “haz geciktirme yeteneği”, sabırla eş anlamlı görünmektedir. Ancak haz geciktirme yeteneği her ne kadar sabır duygusunu içinde barındıran ve temelde sabra ihtiyaç duyulan bir özellik olsa da sabırın haz geciktirme yeteneğine indirgenmesi doğru değildir. Sabırla ilişkili olmasına rağmen şimdiki küçük bir ödül ile daha sonraki büyük ödül arasında açık bir seçimi içerdiği için haz geciktirme farklıdır. Sabır davranışı, doğrudan bek-

10 Tarhan, Nevzat, *Duyguların Psikolojisi*, (10.Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2011 s. 130.

11 Schnitker, Sarah Ann, *An Examination of Patience and Well-being*, (Dissertation Doctor of Philosophy in Psychology), California 2010, s. 3.

12 MacIntyre, *Ethik'in Kısa Tarihi*, s. 75.

13 Spence, Janet, T., Helmreich Robert L. and Pred Robert, S., “Impatience Versus Achievement Strivings in the Type A Pattern: Differential Effects on Students’ Health and Academic Achievement”, *Journal of Applied Psychology*, Vol: 72 (4), Nov. 1987, s. 522, 526.

14 Schnitker, *An Examination of Patience and Well-being*, s.7; Schnitker, Sarah Ann, Emmons, Robert A., “Patience as Virtue: Religious and Psychological Perspectives”, *Research in the Social Scientific Study of Religion*, Volume:18, Leiden 2007, s.182; Schnitker, “An Examination of Patience and Well-Being”, s.264.

lemenin getirisine bağlı olarak şekillenmemektedir. Hâlbuki haz geciktirmeyi seçmenin sınırları özellikle davranışın sonucuna göre şekillenmektedir.¹⁵ Ayrıca sabırda her zaman beklemenin ardından bireyi memnun edecek sonuçlar gelmeyebilir. Bireyin yaşadığı zorluklarla mücadele etmesi ve dayanmasının karşılığını alıp alamayacağı veya ne zaman alacağı belirsizdir. Oysa haz geciktirmede beklemenin karşılığı olarak somut ve belirgin bir ödül vaadi vardır.

Sabır ve tahammülün eş anlamlı ya da müteradif kavramlarmış gibi “sabır ve tahammül göstermek” biçiminde birlikte kullanımına sıklıkla rastlamak mümkündür. Ancak her iki kavram, hem anlamsal hem de psikolojik işleyiş bakımından önemli farklılıklar içermektedir. Tahammülde sabır duygusu yoğun bir şekilde hissedilmekle birlikte bilişsel süreç daha pasiftir. Sabırda ise bunun aksine problem çözmeye yönelik bilişsel süreç daha aktiftir. Tahammül, tutum haline gelmemiş durumsal sabra benzerken gerçek sabır tutumu çözümleyici, iradeli, seçilmiş bir davranış biçimidir. Sabırda zorluklar karşısında bilinçli bir tercihle gönüllü bir dayanma varken, tahammülde zorluklara zorunlu bir katlanma söz konusudur. Sabırda aktif bir direniş mevcutken tahammülde zoraki kabulleniş vardır. Sabır zorluğa göğüs germe, acıyı afeti yumuşaklık ve sükûnetle karşılama ve çözüm için arayışa geçmedir. Sabır yaşanan sorunu önce kabullenip, sonra çözümü yönünde çaba sarf etmek, uygulanan sorun çözmeye yönelik faaliyetlerin sonucunu beklemektir. Tahammülde ise duyguların bastırılması, uysal ve edilgen olmak vardır. Öfkenin bu şekilde biriktirilmesi duygusal bir patlamaya ya da uzaklaşmaya sebep olabilmektedir. Bu durumun hayata olumsuz yansımalarının olması ve bireyi depresif ruh haline götürmesi de kaçınılmazdır.¹⁶

Sabır sadece özdenetim değildir. Öz denetim, kendini kontrol ya da irade hâkimiyeti, gerektiğinde arzuların, gereksinimlerin ve içgüdülerin denetim altında tutulması,¹⁷ doğru bilineni eyleme dönebilme dirayeti, olumsuz olaylar karşısında duyguları kontrol edip düzenleyebilme yeteneğidir. Öz denetim, sabır özelliğinin bir bileşenidir. “24 Karakter Gücü” modelini tasarlayan Peterson ve Seligman sabrı oluşturan üç bileşenden biri olarak öz denetimden

15 Schnitker, *An Examination of Patience and Well-being*, s. 13; Schnitker, Emmons, “Patience as Virtue: Religious and Psychological Perspectives”, s. 183; Schnitker, “An Examination of Patience and Well-Being”, s. 264.

16 Özdoğan, Öznur, *İsimsiz Hayatlar*, Lotus Yayınları, Ankara 2005, s.155-158, Özdoğan, Öznur, *Mutluluğu Seçiyorum*, Lotus Yayınevi, Ankara 2006, s.31-32.

17 Seligman, Martin, *Gerçek Mutluluk- Kalıcı Doyum Potansiyelinizi Gerçekleştirmek İçin Yeni Olumlu Psikolojinin Kullanılması*, (Çev.: Semra Kunt Akbaş), HYB Basım Yayın, Ankara 2007, s. 169.

söz etmektedir.* Ancak sabır, temelde duygusal bir iç cevabı içeren yapısıyla öz denetimden ayrılmaktadır.¹⁸

İnsanın varoluşundan başlamak üzere tüm zamanlarda önemli bir güç sayılan sabır tutumuna karşı acelecilik tutumunun olumsuz psikolojik özelliklerden sayılması ve çağımız insanını her yandan kuşatmış olan hız faktörünün handikapları nedeniyle sabrın önemi son zamanlarda daha da artmış görünmektedir. Gerek dünyada gerekse ülkemizde, sabrın kavramsal analizi ve sabır sürecinin psikolojik tahlili ile birlikte insan psikolojisindeki yeri ve etkisinin incelenmesi konusunda psikoloji literatüründe yer alan çalışma sayısı oldukça yetersizdir.

Araştırmanın amacı Sarah Ann Schnitker tarafından Amerika'da geliştirilmiş orijinal dili İngilizce olan Sabır Ölçeği'nin Türkçeye uyarlamasını gerçekleştirmektir. Zira literatür taraması sonucunda ülkemizde sabır özelliğinin ölçülmesi amacıyla hazırlanmış veya Türkçeye uyarlanmış bir ölçeğin bulunmadığı belirlenmiş bu nedenle yeni bir ölçek hazırlamak yerine bu ölçeğin Türkçeye uyarlanmasına karar verilmiştir. Üzerinde bilgi birikimi bulunan bir ölçeği Türkçeye kazandırarak kullanmak, araştırmacının yeni bir ölçek hazırlamakla geçireceği süreyi kısalttığı gibi alanındaki kuramsal ve uygulamalı çalışmalara ayıracağı zamanı artırmaktadır. Bununla birlikte ölçek uyarlama çalışmasını tercih etmek araştırmacıya karşılaştırılabilir bilgi sağlamaktadır. Akademik çevrelerce farklı kültürlerde geliştirilen ölçeklerin bir çok global kavramı ölçeceği ve uluslararası karşılaştırma ve tartışma olanağı sağlayacağı belirtilmektedir.¹⁹ Sabır Ölçeği'nin Türkçeye kazandırılmasının hem zaman tasarrufu hem de karşılaştırılabilir bilgi sağlama açısından yeni bir ölçek geliştirmeye oranla daha yararlı olabileceği ve ülkemizde sabır özelliğini ölçmek için mevcut bir ölçek bulunmadığından çalışmanın sabır konusunda araştırma yapmak isteyen araştırmacılara yarar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Uyarlama çalışması gerçekleştirilen Sabır Ölçeği kısa süreli sabır, uzun süreli sabır ve kişilerarası sabır olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Kısa süreli sabır, gündelik hayatın yoğunluğu ile doğru orantılı olarak ortaya çıkan, kısa

* Sabır, pozitif psikoloji yaklaşımıyla oluşturulan imza güçler arasında tek başına yer almakta fakat öz denetim, sebat ve açık fikirlilik gibi karakter güçlerinin kombinasyonu olarak nitelendirilmektedir.

18 Schnitker, Emmons, "Patience as Virtue: Religious and Psychological Perspectives", s. 183; Schnitker, *An Examination of Patience and Well-being*, s. 13; Seligman, *Gerçek Mutluluk*, s. 169.

19 Aksayan, Seçil, Gözümlü, Sebahat, "Kültürlerarası Ölçek Uyarlaması İçin Rehber I: Ölçek Uyarlama Aşamaları ve Dil Uyarlaması", *Hemşirelik Araştırma Dergisi*, 2002, 4 (1), s. 9, 10.

sürelî hayal kırıklıkları ve günlük sorunlar yaşanırken gerekli olan,²⁰ hemen her gün karşılaşılan fakat bazen gün içinde sonuçlanabilecek, uzun mücadeleler gerektirmeyen problemlerin çözümünde bireye yardımcı olabilecek sabır tutumudur. Uzun süreli sabır, uzun vadeli amaçlar ve güçlükler sırasında ortaya çıkan sabır tutumudur ki önemli sınanma konularından yaşlanma, ağır hastalıklar, sakatlıklar, ailevi sosyal ve ekonomik güçlükler, sevilen birinin kaybı, doğal afetler, bireyin kendi ölüm tecrübesi ile karşılaşması gibi durumlar buna örnek verilebilir.²¹ Kişilerarası sabır ise sosyal bir varlık olan insanın ilişkilerinde karşılaştığı problemleri çözerken kullanabileceği sabır tutumudur. Bireylerin birbirleriyle sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri için sahip olmaları gereken iletişim becerileri, öfke kontrolü, empati gibi özelliklerle birlikte kişilerarası sabır, sosyal problemlerinin çözülmesinde yardımcı olmaktadır. Sabrın bizzat kendisinin yüksek kişilerarası doğaya sahip olduğu söylenebilir.²²

Yöntem

Araştırma Grubu

Betimsel tarama modeline dayalı olarak yürütülen Türkçeye uyarlama çalışmasında, elde edilen bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılacağı, kimlik bilgilerinin istenmediği, cevapların gizli tutulacağı belirtilerek ölçeğin Türkçe formu, deneklere sınıf ortamında gruplar halinde uygulanmıştır. Erzincan Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan olasılığa dayalı basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 136'sı erkek (% 49,6), 138'i kız (%50,4) olmak üzere 274 öğrenci katılmıştır. Basit tesadüfi örnekleme biçimi, evreni oluşturan her elemanın örneğe girme şansının eşit olması ve hesaplamalarda her elemana verilecek şansın aynı olması nedeniyle tercih edilmiştir.²³ Literatürde, faktör analizi uygulanacak ölçeğin madde sayısının 10 katı kadar bir örneklemin ideal olduğu belirtilmektedir.²⁴ Bu çalışmada uyarlaması yapılacak olan Sabır Ölçeği 11 maddeden oluştuğu için çalışmaya dahil edilen kişi sayısı yeterli görülmüştür. Ölçek formları fakülte

20 Schnitker, *An Examination of Patience and Well-being*, s. 18.

21 Hood R.W., B. Spilka, B. Hunsberger, and R. Gorsuch, *The Psychology of Religion: An Empirical Approach*, (2nd Edition), The Guilford Press, New York 1996, s. 472.

22 Schnitker, "An Examination of Patience and Well-being", *The Journal of Positive Psychology*, s.276.

23 Arıkan, Rauf, *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, 4. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.141.

24 Kline R. B., *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, (Third Edition), The Guilford Press, New York 2011, s. 12.

öğrenci mevcutları göz önünde bulundurularak orantılı bir biçimde dağıtılmıştır. Örneklemin yaşlarının 18 ile 48 arasında değiştiği, yaş ortalamasının 22, 23 olduğu tespit edilmiştir.

İşlem

Öncelikle uyarlama çalışmasını yapmak üzere ölçeği geliştiren Sarah Ann Schnitker'den gerekli izinler alınmıştır. Ölçeğin İngilizceden Türkçeye çevirisi üç kişi tarafından birbirinden bağımsız olarak yapılmıştır. Bu kişilerden biri üniversitede İngilizce okutmanı, diğer ikisi ise Türk vatandaşı olup uzun süredir Amerika'da yaşayan bir öğretim üyesi ve üniversite öğrencisidir. Türkçeyi Türkiye'de, İngilizceyi Amerika'da öğrenmiş olup her iki kültürü yakından tanıyan bu kişilerin çevirmen olarak tercih edilmelerinin sebebi, ölçek çevirisinde kültürlerarası farkın minimuma indirilmesidir. Zira ölçek uyarlama çalışmalarında çevirinin başarısı için her iki dili çok iyi bilen çevirmenler tarafından çevirinin yapılmış olması yeterli olmamakta, aynı zamanda çevirmenlerin her iki dili kendi kültüründe öğrenmiş olması ve akıcı bir şekilde kullanabilmesi, iki kültürü de yakından tanınması etkili olmaktadır.²⁵

Çeviri çalışmasında "Tek Yönde Çeviri" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin seçilmesinin en önemli nedeni tek yönde çeviri yönteminin madde eşdeğerliliğinin hedef dile göre incelenmesi ve değerlendirilmesine imkân sağlamasıdır. Özellikle duygusal durumlar ve kişilik özellikleri ile ilgili özdeğerlendirmeye dayalı psikolojik testlerde başarılı bir uyarlama için anahtar kavramların orijinal ve hedef dile aynı anlamı taşıyan kelimelerden seçilmesi gerekmektedir. Bu yöntemde hedef dile uygun bir şekilde ölçek ifadeleri düzenlenebilmekte böylece kaynak dildeki ifadeye uygun yapının hedef dile de uyarlanabilmesi sağlanmaktadır.²⁶ Bu uyarlama çalışmasında da çeviriler konunun uzmanı kişiler tarafından karşılaştırılarak kelime seçimi ve anlaşılabilirlik açısından yeniden düzenlenmiş ve ölçek geçerlik ve güvenirlik çalışmasına hazır hale getirilmiştir.

Bilgi toplama aracına demografik değişkenlerle ilgili sorular eklenerek araştırmada kullanılacak form oluşturulmuş ve bu form öğrencilere tek oturumda gruplar halinde uygulanmıştır. Elde edilen veriler Lisrel 8.7 ve SPSS 17.0 istatistik paket programlarının ilgili modülleri kullanılarak analiz edilmiştir.

25 Aksayan, Gözüm, "Kültürlerarası Ölçek Uyarlaması İçin Rehber I: Ölçek Uyarlama Aşamaları ve Dil Uyarlaması", s. 11.

26 Hambleton, Ronald K., Peter F. Merenda, *Adapting Educational and Psychological Tests for Cross-Cultural Assessment*, Charles D. Spielberger Psychology Press, Lawrence Erlbaum 2006, s. 347; Kılıçer, Kerem, Hatice Odabaşı, "Ferhan, Bireysel Yenilikçilik Ölçeği (BYÖ): Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, 38: 150-164, s.154.

Ölçme Aracı: Sabır Ölçeği

Schnitker tarafından geliştirilen, özgün adı “3-Factor Patience Scale” olan Sabır Ölçeği, on bir maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Orijinal ölçek üç faktörlü bir yapıya sahiptir. Birinci faktör, “*kişilerarası sabır*” (Interpersonal patience) beş maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 1,4,7(r),9,11. maddeleri kişilerarası sabrı ölçmektedir. İkinci faktör “*uzun süreli sabır/hayatın güçlükleri*” (Long-term patience /Life hardships) adını taşımaktadır ve ölçeğin 2,5,8. maddeleri hayatın uzun süreli güçlükleri karşısında sabrı ölçmektedir. Üçüncü faktör ise “*kısa süreli sabır/gündelik sıkıntılar*” (Short-term patience /Daily hassles) dır. Ölçeğin 3,6,10(r). maddeleri gündelik hayatın güçlükleri karşısında sabrı ölçmektedir. Ölçekte yer alan sabırla ilgili her ifade “ Kesinlikle Katılmıyorum” ile “Kesinlikle Katılıyorum” arasında 5’li likert maddesi şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçek maddelerinin 9’u pozitif cümle yapısında 2’si negatif cümle yapısındadır. Bu nedenle 7. ve 10. Maddeler ters çevrilerek puanlanmıştır. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 55 en düşük puan ise 11’dir. Ölçekten yüksek puan alan bireylerin sabır düzeylerinin yüksek, düşük puan alanların ise sabır düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır.²⁷

Orijinal ölçeğin yapı geçerliliği doğrulayıcı faktör analizi ile sınanmıştır. Orijinal ölçeğin üç faktörlü yapısına ait uyum indeksleri χ^2 (41, N= 359)= 107.30, $p < .001$, AIC: 158.25, CFI: (.96) RMSEA: (.054)’dır. Kovaryans kişilerarası ve uzun süreli sabır için .21, kişilerarası sabır ve kısa süreli sabır için .37 ve uzun süreli ve kısa süreli sabır için .23’tür. Orijinal ölçekte iç tutarlılık Cronbach Alpha değeri kişilerarası sabır için 0.80, kısa süreli sabır için 0.70, uzun süreli sabır için 0.66 ve toplam sabır için 0.83’tür. Toplam ölçek skorları normal bir dağılım göstermiştir. Test-tekrar test güvenirlğinde ise Cronbach Alpha değerleri kişilerarası sabır için 0.74, kısa süreli sabır için 0.75, uzun süreli sabır için 0.49 ve toplam sabır için 0.75 bulunmuştur.²⁸

Bulgular

Ölçeğin Geçerliliğine İlişkin Bulgular

Orijinal ölçeğin geçerlik analizlerinde ortaya konulan üç faktörlü²⁹ yapı doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA) sınanmıştır. DFA kuramsal bir yapıyı analiz etmede, ölçme araçlarının geliştirilmesinde, düzenlenmesinde ve bir kültürde geliştirilen bir ölçeği başka bir kültürde uyarlamada sıklıkla başvurulan

27 Schnitker, *An Examination of Patience and Well-being*, s. 37-47.

28 Schnitker, *An Examination of Patience and Well-being*, s.46-47.

29 Schnitker, *An Examination of Patience and Well-being*, s. 37.

güçlü bir istatistik yöntemidir.³⁰ Çalışmada daha önce faktör yapısı belirlenmiş olan yapı test edileceğinden doğrulayıcı faktör analizi yöntemine başvurulmuştur.

Uygulanan birinci düzey DFA analizi sonucunda elde edilen uyum indekslerinin modeli doğrulayıp doğrulamadığı incelenmiştir. DFA'da modelin geçerliliğini sınamak için çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır. Literatürde modelin doğrulanıp doğrulanmadığını değerlendirmede hangi uyum indekslerinin kullanılması gerektiğine dair tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Daha çok birden fazla uyum indeksinin bir arada kullanılması önerilmektedir.³¹ Birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerleri ve standart uyum iyiliği değerleri aşağıda Tablo 1'de karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 1. Standart Uyum İyiliği Değerleri ile Araştırmada Elde Edilen Uyum Değerlerinin Karşılaştırılması

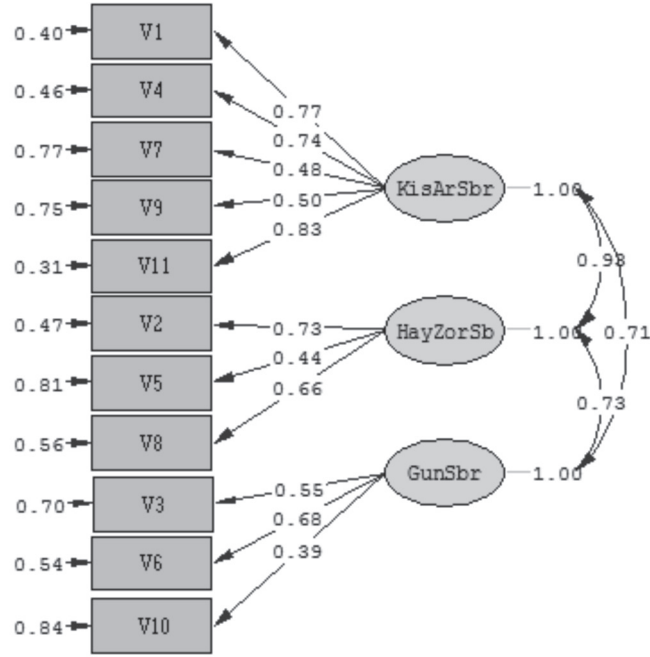
Uyum Ölçüleri	İyi Uyum Ölçüleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçüleri	Araştırmada Elde Edilen Değerler
χ^2 (p>0.05)	$0 \leq \chi^2 \leq df$	$0 \leq \chi^2 \leq df$	53,43(p>0.05)
χ^2 / df	$\chi^2 / df \leq 2.5$	$2.5 < \chi^2 / df \leq 5$	1.30
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 < RMSEA \leq 0.08$	0.045
SRMR	$0 \leq S-RMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.08$	0.042
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.97
AGFI	$0.95 \leq AGFI \leq 1$	$0.90 \leq AGFI < 0.95$	0.96
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.96
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.93
NNFI	$0.95 \leq NNFI < 1$	$0.90 \leq NNFI < 0.95$	0.94

Birinci düzey doğrulayıcı faktör analizinde elde edilen uyum indeksleri incelendiğinde (Tablo 1) ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranının ($53.43/41=1.30$) 2.5'in altında iyi uyuma, RMSEA ve S-RMR indekslerinin 0.05'in altında iyi uyuma, GFI, AGFI, CFI, uyum indekslerinin 0.95'in üstünde iyi uyuma ve NFI, NNFI uyum indekslerinin 0.90'ın üstünde kabul

30 Çokluk, Ömay, Şekercioglu, Güçlü, Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*, Pegem Akademi, Ankara, 2010, s. 275.

31 Çokluk, Ömay, Şekercioglu, Güçlü, Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*, s. 272.

edilebilir uyuma işaret ettiği görülmektedir. Buradan hareketle model ve veri arasındaki uyumun sağlandığı ve bütün olarak uyum indeksleri değerlendirildiğinde sabır ölçeğinin üç faktörlü yapısının doğrulandığı söylenebilir. Aşağıda Şekil 1'de ölçek maddelerinin gizil değişkenleri açıklama oranları ve hata varyansları verilmiştir.

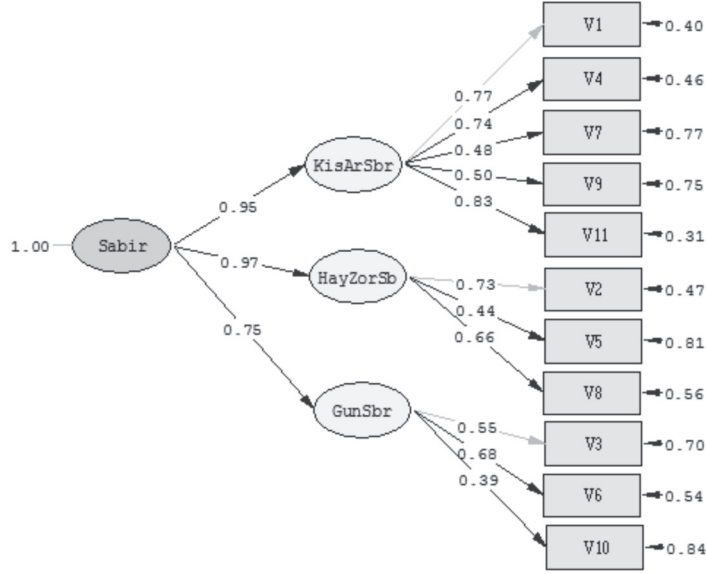
Chi-Square=53.43, df=41, P-value=0.09237, RMSEA=0.045

Şekil 1. Ölçeğin Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Maddelerin Örtük Değişkeni Açıklama Oranları ve Hata Varyansları

Kişilerarası sabır, uzun süreli sabır ve kısa süreli sabır boyutlarının bir araya gelerek bir üst örtük değişkeni temsil edip etmediğini sınamak amacıyla ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Şimşek, doğrulayıcı faktör analizinde teori oluşturmak veya test etmek amacına vurgu yaparak ikinci düzey analizin birinci düzey analize göre daha anlamlı olduğuna işaret etmektedir.³² Analiz sonucunda elde edilen uyum indeksleri; $\chi^2 = 54,16$ (d=41 N=274), $(\chi^2/sd)=1.32$, $p>.05$, RMSEA=0.046, SRMR=0.045, GFI=0.97, AGFI=0.96, CFI=0.95, NFI=0.92, NNFI=0.94"dür. İkinci düzey DFA analizi sonucu elde

32 Şimşek, Ö. F., *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Temel İlkeler ve Lisrel Uygulamaları*, Ekinoks Yayınları, Ankara, 2007. s. 11.

edilen standartlaştırılmış parametre değerleri incelendiğinde (Şekil 2) faktör-
lere ait parametre değerlerinin 1'i aşmadığı ve ölçeğin faktörlerine ilişkin tüm
parametre değerlerinin .39 ve .83 arasında değiştiği gözlemlenmektedir.

Chi-Square=54.16, df=41, P-value=0.08176, RMSEA=0.046

Şekil 2. Ölçeğin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Açıklama Oranları ve Hata Varyansları

Ölçeğin Güvenirliliğine İlişkin Bulgular

Sabır ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek amacıyla madde-toplam puan korelasyonu ile iç tutarlılık (Cronbach Alpha) katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısını belirlemek amacıyla hem tüm ölçeğin, hem de alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alpha değeri “kişiler arası sabır” için 0,71, “uzun süreli sabır” için 0,52, “kısa süreli sabır” için 0,49 bulunmuştur. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach Alpha ise 0,78'dir. Hesaplanan madde-toplam puan korelasyonları Tablo 1.'de görüldüğü üzere 0,42 ile 0,68 arasında değişmektedir. Madde toplam puan korelasyonlarının 0,30 ve üzerinde olması nedeniyle bireyleri iyi derecede ayırt ettiği söylenebilir.³³

33 Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 14. Baskı, Pegem Akademi, Ankara 2011, s.171.

Tablo 1. Madde Toplam Korelasyonları

Madde no	Madde Toplam r	P
1	0,65	0,000
2	0,58	0,000
3	0,45	0,000
4	0,59	0,000
5	0,44	0,000
6	0,56	0,000
7	0,47	0,000
8	0,55	0,000
9	0,54	0,000
10	0,42	0,000
11	0,68	0,000

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Schnitker tarafından geliştirilen Sabır Ölçeğinin Türkçeye uyarlaması yapılmıştır. Ölçme aracının geçerliliğini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla ise Cronbach Alpha katsayısı ve madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır.

Sabır ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde özgün ölçekte açım-layıcı faktör anlazili ile keşfedilmiş ve doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiş üç faktörlü yapının doğrulandığı söylenebilir. Literatürde ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranının 2.5'in altında olması iyi uyuma, RMSEA ve S-RMR indekslerinin 0.05 ile 0.1 arasında olması kabul edilebilir uyuma, 0.05'in altında olması iyi uyuma; GFI, AGFI, CFI, NFI, NNFI uyum indekslerinin 0.90 ile 0.95 arasında olması kabul edilebilir, 0.95'in üstünde olması iyi uyuma işaret ettiği görülmektedir.³⁴ Buradan hareketle model ve veri arasındaki uyumun sağlandığı ve bütün olarak uyum indeksleri değerlendirildiğinde sabır ölçeğinin üç faktörlü yapısının doğrulandığı, bir başka deyişle ölçeğin özgün yapısının ülkemizden alınan bir örneklem grubundaki ölçümlerinin geçerli olduğu ifade edilebilir.

Ölçeğin güvenilirliğini değerlendirmek için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı "kişiler arası sabır" için 0.71, "uzun süreli sabır" için

34 Kline R. B., *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, (Third Edition), The Guilford Press, New York 2011, 204-209; Schumacker, R. E., Lomax, R.G., A., *Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*, (Third Edition), Routledge, New York, 2010, s. 76.

0.52, “kısa süreli sabır” için 0.49 bulunmuştur. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach Alpha ise 0,78’dir. Orijinal ölçekte iç tutarlılık Cronbach Alpha değeri kişilerarası sabır için 0.80, kısa süreli sabır için 0.70, uzun süreli sabır için 0.66 ve toplam sabır için 0.83’tür. Test-tekrar test güvenilirliğinde ise Cronbach Alpha değerleri kişilerarası sabır için 0.74, kısa süreli sabır için 0.75, uzun süreli sabır için 0.49 ve toplam sabır için 0.75 bulunmuştur. Buna göre ölçeğin bütünü ve kişiler arası sabır alt boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha değerinin orijinal ölçekle benzer, kısa süreli sabır ve uzun süreli sabır alt boyutlarına ait Cronbach Alpha değerleri ise düşüktür. Kline Cronbach Alpha değerinin .70 civarında olmasını yeterli görmektedir.³⁵ Öte yandan literatürde Cronbach Alpha katsayısının $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçeğin güvenilir olmadığı, eğer katsayı $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin düşük güvenilirlikte olduğu, eğer katsayı $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçeğin oldukça güvenilir, katsayı $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğu belirtilmektedir.³⁶ Konu ile ilgili olarak Frary ise, .40- .59 arasındaki iç tutarlılık katsayısına sahip ölçeklerin bireysel değerlendirmeler yapmaktan ziyade gruplararasıdaki ortalama puan farklılıklarının belirlenmesinde kullanılmasının daha uygun olacağını ifade etmektedir.³⁷ Bu bağlamda güvenilirlik puanları açısından sabır ölçeğinin alt boyutlarının bir bütün olarak gruplararası farklılıkların incelenmesinde bilimsel araştırmalarda kullanılabileceği fakat mevcut ölçekle bireysel değerlendirmeler yapmanın uygun olmayacağı söylenebilir.

Kısa süreli sabır ve uzun süreli sabır boyutları için için iç tutarlılık katsayılarının düşük olması, örneklem grubunun özelliklerinden³⁸, maddelerin heterojen yapıda olmasından, maddeler arası korelasyonun düşük olmasından ve düşük madde sayısından kaynaklanmış olabilir.³⁹ Cronbach Alpha değerinin düşüklüğü maddeler arası korelasyonun zayıf olmasından kaynaklanıyorsa maddeler yeniden gözden geçirilir veya bazı maddeler atılır. Bunu test

35 Kline R. B., *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, s. 70.

36 Akgül, Aziz ve Çevik Osman, *İstatistiksel Analiz Teknikleri*, Emek Ofset, Ankara 2003, s. 435-436.

37 Frary B. Robert, “Testing Memo 8: Reliability of Test Scores”, Virginia Polytechnic Institute and State University, Erişim Tarihi: 15.12.2014, <http://ericae.net/ft/pug/reliabil.txt>

38 Bademci, Vahit, “Kuder-Richardson 20, Cronbach’ın Alfasi, Hoyt’un Varyans Analizi, Genellenirlik Kuramı ve Ölçüm Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, S:17, s.176.

39 Cortina, J. M., “What is Coefficient Alpha? An Examination of Theory and Application”, *Journal of Applied Psychology*, 1998, Vol: 78, No:1, p. 100-101., Tavakol, M., Dennick, Reg,” Making Sense of Cronbach’s Alpha”, *International Journal of Medical Education*, No: 2 s. 54.

etmenin kolay yolu ise madde toplam puan korelasyonlarını hesaplamaktır.⁴⁰ Bu çalışmada madde toplam korelasyonları hesaplanmış madde toplam korelasyonlarının 0.40 ve 0.68 arasında olduğu görülmüştür. Sabır ölçeğinin hayatın zorluklarına karşı sabır ve uzun süreli sabır faktörleri 3'er madde ile temsil edilmektedir. Bu durumda iç tutarlılık katsayılarının düşük olmasının bir nedeni olarak faktördeki madde sayısının az olması ileri sürülebilir. Zira Nunnally, çok somut kişilik özelliklerinin bile en az 10 madde ile ölçülmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁴¹ Ayrıca bu çalışmada Sabır Ölçeği ile ilgili elde edilen geçerlik ve güvenilirlik bulguları araştırmanın yürütüldüğü örneklem grubuyla sınırlılık taşımaktadır. Örneklem grubunun üniversite öğrencilerinden oluşması nedeniyle homojen olduğu, ölçülen özellikte çok fazla değişim göstermedikleri,⁴² bu durumun ölçeğin kısa süreli sabır ve uzun süreli sabır alt boyutlarında iç tutarlılık katsayısının düşük olmasını etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ölçeğin nicel ve nitel olarak farklılaşmış örneklemelerde kullanılmasıyla, geçerlik ve güvenilirlik konusunda daha güçlü ve genellenebilir bulgulara ulaşılabileceğini söylemek mümkündür.

Sonuç olarak Sabır Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin yapılması amaçlanan ve psikometrik özelliklerinin Türk üniversite öğrencileri üzerinde incelemeye yönelik bu çalışmada özgün ölçekle kısmen benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği açısından özgün formuyla paralel olduğu, güvenilirlik çalışması için hesaplanan Cronbach Alpha değerinin ölçeğin tamamı ve kişiler arası sabır alt boyutu için benzer ancak uzun süreli sabır ve hayatın zorluklarına karşı sabır alt boyutu için ise görece düşük olduğu anlaşılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre uyarlanması gerçekleştirilen Sabır Ölçeğinin sabır konusunda yapılacak çalışmalarda kullanılabilir olduğu, toplam ölçekten ve alt boyutlarından elde edilen puanların gruplararası karşılaştırma çalışmalarında kullanılabileceği, ölçek formunun sabır konusunda yapılacak araştırmalara katkı sağlaacağı söylenebilir.

40 Nunnally, J. C., *Psychometric Theory*, McGraw Hill Press, New York, 1978'den aktaran Yıldız, Gülizar, *Akademik İyimserlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanabilirliğinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 62.

41 Tavakol, M., Dennick, Reg., "Making Sense of Cronbach's Alpha", *International Journal of Medical Education* s. 54.

42 Güngör Cihan Hüdayar, Yılmaz Müge, Balcı Çelik Seher, "Romantizm ve Eş Seçimi Tutum Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2011, 4(36), s. 186.

Kaynakça

- Aksayan, Seçil, Gözüm Sebahat, “Kültürlerarası Ölçek Uyarlaması İçin Rehber I: Ölçek Uyarlama Aşamaları ve Dil Uyarlaması”, *Hemşirelik Araştırma Dergisi*, 2002, 4 (1), ss. 9-14.
- Arıkan, Rauf, *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, 4. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.141.
- Bademci, Vahit, “Kuder-Richardson 20, Cronbach’ın Alfası, Hoyt’ un Varyans Analizi, Genellenirlik Kuramı ve Ölçüm Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, S:17, ss.173-193.
- Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, (4. Baskı), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2009.
- Cortina, J. M., “What is Coefficient Alpha? An Examination of Theory and Application”, *Journal of Applied Psychology*, 1998, Vol: 78, No:1, ss. 98-104.
- Çokluk, Ömay, Şekercioğlu Güçlü, Büyüköztürk Şener, *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*, Pegem Akademi, Ankara 2010.
- El-İsfahani, Ragıb, *Müfredat Elfazi’l Kur’an-Kur’an Kavramları Sözlüğü*, (3. Baskı), (Çev.: Yusuf Türker), Pınar Yayınları, İstanbul Mayıs 2012.
- Enç, Mithat, *Ruh Bilim Terimleri Sözlüğü*, Karatepe Yayınları, Ankara 1990.
- Güngör Cihan Hüdayar, Yılmaz Müge, Balcı Çelik Seher, “Romantizm ve Eş Seçimi Tutum Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2011, 4(36), ss. 180-190.
- Hambleton, Ronald K, Peter F. Merenda, *Adapting Educational and Psychological Tests for Cross-Cultural Assesment*, Charles D. Spielberger Psychology Press, Lawence Erlbaum 2006.
- Hood, R.W., Spilka B., Hunsberger B., and Gorsuch R., *The Psychology of Religion: An Empirical Approach*, (2nd Edition), The Guilford Press, New York 1996.
- İbn Manzur Ebu’l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanü’l Arab*, Daru’l Maarif, Kahire, tsz.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *İnsan ve İnsanlar*, (9. Baskı), Evrim Matbaası, İstanbul 1996.
- Kılıçer, Kerem, Odabaşı, Hatice Ferhan, “Bireysel Yenilikçilik Ölçeği (BYÖ): Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, 38: 150-164.
- Kline R. B., *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, (Third Edition), The Guilford Press, New York 2011.
- MacIntyre, Alasdair, *Ethik’in Kısa Tarihi- Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2001.
- Merriam- Webster’s Dictionary of Synonyms, Merriam- Webster, Incorporated Springfield Massachusetts, USA 1984.
- Özdoğan, Öznur, *İsimsiz Hayatlar*, Lotus Yayınları, Ankara 2005.
- _____, *Mutluluğu Seçiyorum*, Lotus Yayınevi, Ankara 2006.

Öztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 14. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2011.

Redhouse, *İngilizce-Türkçe Sözlük*, (20. baskı), Redhouse Yayınevi, İstanbul 1993.

Seligman, Martin, *Gerçek Mutluluk- Kalıcı Doyum Potansiyelinizi Gerçekleştirmek İçin Yeni Olumlu Psikolojinin Kullanılması*, (Çev.: Semra Kunt Akbaş), HYB Basım Yayın, Ankara 2007

Schnitker, Sarah Ann, Emmons Robert A., “Patience as Virtue: Religious and Psychological Perspectives”, *Research in the Social Scientific Study of Religion*, Volume:18, Leiden 2007.

Schnitker, Sarah A, “An Examination of Patience and Well-Being”, *The Journal of Positive Psychology*, Vol.7, No.4, July 2012.

Schumacker, R. E., Lomax, R.G., A., *Beginner’s Guide to Structural Equation Modeling*, (Third Edition), Routledge, New York, 2010.

Spence, Janet, T., Helmreich Robert L. and Pred Robert, S., “Impatience Versus Achievement Strivings in the Type A Pattern: Differential Effects on Students’ Health and Academic Achievement”, *Journal of Applied Psychology*, Vol: 72 (4), Nov. 1987, ss. 522-528.

Şimşek, Ö. F., *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Temel İlkeler ve Lisrel Uygulamaları*, Ekinoks Yayınları, Ankara, 2007.

Tarhan, Nevzat, *Duyguların Psikolojisi*,(10.Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

Tavakol, M., Dennick, Reg, “Making Sense of Cronbach’s Alpha”, *International Journal of Medical Education*, 2:53-55.

Turfe, Tallal Alie, *Patience in İslam: Sabr*, (1st used), Tahrike Tarsile Qur’an Inc., Elmhurst, New York 1996.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988, C II.

Yıldız, Gülizar, *Akademik İyimsizlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanabilirliğinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2011.

Frery B. Robert, “Testing Memo 8: Reliability of Test Scores”, Virginia Polytechnic Institute and State University, Erişim Tarihi: 15.12.2014, <http://ericae.net/ft/pug/reliabil.txt>